

Puts & Plattsättning

MER ÄN BARA FASADEN

Kvarteret Venus

Den putsade staden

Att Puts & Plattsättning är ett företag med anor skvallrar faktiskt namnet om. För 50 år sedan var det murarna som både putsade och satte kakel. Men i och med miljonprogrammets och våtrumsmattornas intåg i mitten av 1960-talet försvann mer eller mindre plattsättningen. Puts & Plattsättning inriktade sig då på murning och putsning, både vid nybyggen och renoveringar. Att ändra namnet och ta bort Plattsättning har aldrig varit aktuellt. "Nej, visst är det missvisande, men idag är det så pass inarbetat att det skulle vara ett misstag", säger Anders Drakes, en av de två delägarna på Puts & Plattsättning.

Sedan ett par decennier har företaget specialiserat sig på renovering av kulturfastigheter. Specialiseringen innebär att företaget jobbar med gamla beprövade tekniker och naturmaterial. "Visst har vi moderniserat och effektiviserat vissa delar i arbetet, men i grunden renoverar vi på gammalt vis, utan silikonharts, plast eller tunnputs, vi använder bara renodlade mineraliska produkter."

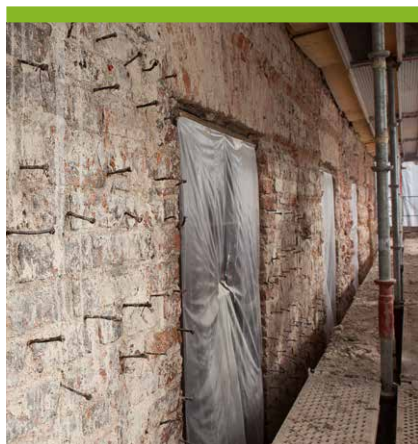
Det är också därför som många fastighetsägare och förvaltare vänder sig till Puts & Plattsättning; de vill ta hand om sina kulturbyggnader på rätt sätt. "Till skillnad från nyproduktion, där varje produktionsdag är en förlorad hyresintäkt, innebär renoveringen av en kulturfastighet att vi har kontakt med personer som verkligen mår om sina

fastigheter och vill göra allt rätt, de vet att det dyker upp oväntade saker under arbetets gång och vet att det inte finns några genvägar. Det är stimulerande", säger Anders Drakes.

Eftersom Puts & Plattsättning främst arbetar i Stockholm finns det gott om jobb. "Man brukar säga att Stockholm är en putsad stad, men en sak man inte tänker på är att det bara är 25% av alla putsade ytor som man ser när man åker genom staden, bakom gatufasaderna finns gårdsfasader, gårds- hus och många andra putsade ytor. Så det finns mycket jobb". Den stora utmaningen är att hitta duktiga murare.

"Till skillnad från nyproduktion, där varje produktionsdag är en förlorad hyresintäkt, innebär renoveringen av en kulturfastighet att vi har kontakt med personer som verkligen mår om sina fastigheter och vill göra allt rätt, de vet att det dyker upp oväntade saker under arbetets gång och vet att det inte finns några genvägar. Det är stimulerande"

"Vi arbetar aktivt för att komma till rätta med problemet. Till exempel har jag varit med och drivit frågan om att återinföra gesäll- och mästarbrev, en tradition som försvann för 40 år sedan. Men som sedan 2012 återupptagits. Vi behöver duktiga murare som behärskar gamla tekniker, mästarbrevet hoppas vi ska vara en åtgärd som lockar fler in i yrket", menar Anders.

På historisk mark

Att renovera en gammal kulturfastighet innebär en rad utmaningar. Kvarteret Venus är inget undantag. Delar av kvarteret är från 1300-talet då Dominikanmunkarna, eller Svartbröderna som de också kallades, grundade ett kloster här. Här låg också Stockholms första hotell (även om härbärge är en mer korrekt beskrivning). Under århundradena har kvarteret eldhärjats, delar rivits, våningar tillkommit och valv lagts igen. Idag är det bara de välvda källarvalven som återstår av den ursprungliga byggnaden. Att renovera en sådan byggnad är med andra ord ett arbete fyllt av överraskningar och man måste gå försiktigt fram för att inte skada något.

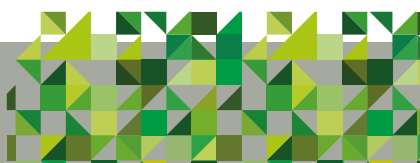
Sitt nuvarande utseende fick kvarteret på 1800-talet och Puts och Platts murarbas på platsen, Tomas Afsenius är imponerad av kvarteret. "Med tanke på de verktyg de hade tillgång till då är det fantastiskt hur rakt de lyckats få

fasaden, ett riktigt hantverk", menar Tomas.

Kvarteret Venus är hans största renoveringsarbete sedan han började arbeta som murare 1993. Totalt kommer han att tillbringa tre år här. Nu, när den första etappen är avverkad, älskar han kvarteret, historien kring det och

Att renovera en gammal kulturfastighet innebär en rad utmaningar. Kvarteret Venus är inget undantag.

utmaningen det innebär att renovera det. "Sockelvåningen är illa åtgången, det cement man använde på 1800-talet är så hårt att det nött ner teglet bakom, så vi har varit tvungna att mura ut med pannkakstegel på flera ställen. Vi har ägnat många timmar åt att mäta, mala och snörslå. Men det är nödvändigt för att resultatet ska bli bra. Man vill ju kunna gå förbi här i framtiden med sina barnbarn och känna stolthet", säger Tomas.

En utmanande totalrenovering

När stiftelsen Pauliska Donationsfonden, som äger kvarteret Venus, kontaktade Puts & Platt var det för att man kunde se sprickor på fasaden. Det fanns en oro för att delar av putsen kunde falla ner. Insatsen var med andra ord en ren säkerhetsåtgärd. Men vid en närmare granskning av kvarteret visade det sig att trots att fasaden renoverats så sent som på 1990-talet, satt stora delar av ytputsen löst. Orsakerna till detta var att felaktigt bruk och färg använts vid den tidigare renoveringen. Bland annat användes ett tätt ytskikt som gjort att vattnet stannat kvar innanför och som lett till sprickbildning i putsen. Dessutom har linolja använts bakom ytputsen, vilket gjort att stora delar av putsen sitter löst. "Vårt arbete började som en säkerhetsåtgärd, men

nu gör vi om fasaden på hela kvarteret, ett jobb som totalt kommer att ta tre år", berättar Anders Drakes.

Renoveringen görs fasadvis, med början av fasaden som vetter mot Prästgatan. Hela arbetet ska vara avslutat december 2016. På varje fasad knackas ytputsen ner. Eftersom det bakomliggande teglet på vissa delar av fastigheten härrör från 1300-talet måste man gå ytterst varsamt fram och givetvis rymmer fasaden överraskningar. "Vi upptäckte ett dolt valv när vi bilade, fantastiskt vackert och välbyggt som Stadsbyggnadskontoret var här och dokumenterade. Jag gissar att det kommer att dyka upp fler överraskningar framöver", berättar Tomas Afsenius.

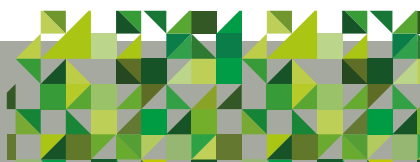
Det är inte bara den täta ytputsen som orsakat skador på fasaden. Även

det underliggande cementbruket från 1800-talets slut har orsakat skador på det teglet, på grund av dess hårdhet. Därför har man varit tvungen att laga vissa tegelpartier med pannkakstegel. För att få till en spikrak fasad har mycket tid ägnats åt att mäta och åter mäta. Huset har under åren byggts till samtidigt som Gamla Stan rör på sig. Det gör att det är svårt att kunna veta mot vad man kan mäta mot. Därför har man fått använda sig av gamla analoga metoder som snörslagning, mallning och brädor. "Vi använder oss av extremt analoga verktyg för att måtta upp huset. Det går inte att göra på något annat sätt. Det har varit brädor, så raka det bara går att få tag på, och snören. Vi har verkligen jobbat på ett gammaldags vis. Det gäller även materialval, där

vi endast använt oss av naturmaterial som kalkbruk och kalkfärg", säger Tomas Afsenius.

För att uppnå en rak fasad i slutänden har man fått lägga ett olika tjockt lager av puts. När den första och längsta fasaden, som vetter mot Svartmanagatan, är klar upplever man fasaden som rak. Men givetvis finns skillnader som inte ögat uppfattar. Runt om huset finns olika ornament. Dessa har mallats upp med hjälp av laserteknik för att åstadkomma en exakt kopia. Som sista moment i arbetet är målning av fasaden som gjorts med traditionell kalkfärg. För att undvika skarvar måste alla delar av fasaden målas vått i vått. Det innebär ibland långa arbetspass utan avbrott.

Muraryrket då och idag

Muraryrket är ett av världens äldsta byggyrken. Till skillnad från hur muryrket ser ut vid nyproduktioner så jobbar murarna vid renoveringar av kulturfastigheter i mångt och mycket som förr i tiden. Verktygen är desamma och själva tekniken likaså. Men det finns skillnader. "Arbetet har blivit rationellare. Maskinparken har blivit bättre. Den största skillnaden är mallarbetet av stuckaturer och ornament som idag går betydligt snabbare tack vare att de skärs ut med vatten under högt tryck likt en laserstråle.", berättar Anders Drakes.

Även materialen som användas, eller rättare sagt, ska användas har använts i århundraden. Det är med andra ord enbart renodlade mineraliska produkter som används. Men under ett par decennier i slutet av 1900-talet gjordes många arbeten med andra material som organisk plastfärg. Slutresultatet såg perfekt ut i många fall. Men bakom den täta ytan väntade problem, bland annat i form av instängd fukt som ledde till sprickbildning. "Det syns när man målat en fasad med plastfärg, den är helt slät och jämn, inga skiftningar eller skarvar. Det ser för perfekt ut", berättar Anders Drakes.

Att muryrket är en extremt mansdominerad värld har sina förklaringar. Det har och är fortfarande ett tungt arbete i flera moment. Men Puts & Platt är ett av få företag i branschen som har en kvinnlig murare, Emma Bergman-Flink. "Visst fanns det tveksamheter till en början, men dessa är idag

som bortblåsta. Emma är en fantastisk tillgång, hon är en duktig murare och en riktig glädjespridare på jobbet. Vi hoppas det blir fler tjejer framöver", säger Anders Drakes.

Tomas Afsenius

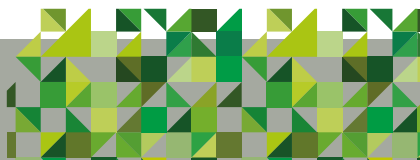

På väg runt kvarteret

Vintern 2014/15 är den fösta etappen klar av renoveringen. Kanske är den svåraste delen avklarad med tanke på att fasaden mot Prästgatan är den längsta. Dessutom har nu Puts & Platt en bättre bild av statusen på fastigheten och dragit många lärdomar som man kommer att ha nytta av framöver. Under senvintern 2015 inleds arbetet med fasaden som vetter mot Tyska Stallplan. Fasaden är beräknad att vara klar november 2015. Hela renoveringen ska avslutas någon gång under vinter 2016, mer exakt än så kan man inte vara. Renoverar man kulturfastigheter dyker det alltid upp överraskningar. "Vi har en ständig dialog med fastighetsägaren

om hur arbetet fortlöper och de är fullt införstådda med de utmaningar vi möter under arbetet. Det är det som gör det så spännande att arbeta med kulturfastigheter", säger Anders Drakes.

JUBILEUM

50

1964-2014

Puts & Plattsättning

MER ÄN BARA FASADEN

Foto: Lennart af Petersens
(fram- och baksida)